

Pregled nauke o međunarodnim odnosima na Zapadu

Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1965.

Mr Radovan Vukadinović

Posljednjih nekoliko godina i u našoj zemlji je znatno počeo jačati interes za nauku o međunarodnim odnosima te se upravo u to vrijeme pojavio i jedan iako još skroman broj radova posvećenih ovoj složenoj i dinamičnoj materiji ljudskih odnosa. Uvođenje posebne nastavne discipline »međunarodni odnosi« na našim visokim školama političkih nauka kao samostalnog nastavnog predmeta i naponi u pravcu stvaranja programa predmeta međunarodnog javnog prava s osnovima međunarodnih odnosa na pravnim fakultetima, nailazili su i još uvijek nailaze na veoma velike teškoće s obzirom na nedostatak iskustva i osnovne odgovarajuće stručne literature.

Tako se ova politološka disciplina u svom nastajanju kod nas susrela s istim poteškoćama kao i ostale srodne grane ali je ipak izgleda situacija ovdje čak i složenija. Naime, zbog skoro potpunog zanemarivanja naučnog istraživanja oblasti međunarodnih odnosa ni kod nas, a ni u drugim socijalističkim zemljama nije stvoren određen sistem ove nauke, a još manje se uradilo na obrađivanju materije s marksističkih pozicija. Nekoliko radova do sada objavljenih u našoj zemlji predstavljaju tek jedan početak u pravcu konstituiranja nauke o međunarodnim odnosima, ali su još uvijek dosta daleko od toga da obuhvate cjelokupnu problematiku predmeta, te da tako pomognu naučnom definiranju i postavljenju međunarodnih odnosa kao posebne discipline.

Zbog toga je od posebnog interesa i značaja pionirski rad suradnika Odjeljenja za međunarodne odnose Instituta za međunarodnu politiku i privredu, koji su s mnogo truda duže vremena radili na »Pregledu nauke o međunarodnim odnosima na Zapadu«. Upravo radi izložene situacije u kojoj se nalazimo ovaj rad može da bude od koristi kako nastavnicima predmeta i svima onima koji se teoretski ili praktički bave izučavanjem međunarodnih odnosa, a isto tako može da posluži kao dobro pomagalo i studentima.

Kao što u samom predgovoru autori rada ističu ova knjiga nema nikakve posebne pretenzije i osnovni joj je cilj da pruži jedan prikaz najvažnijih elemenata potrebnih za razumijevanje značaja i mjesta koje na Zapadu zauzimaju međunarodni odnosi. Kolektiv autora od kojih je svaki obradio po jednu partiju potrudio se da u četiri najvažnija poglavlja ukratko, ali ipak precizno izloži bitne probleme vezane uz međunarodne odnose kao posebnu materiju proučavanja.

Tako se u prvoj glavi daje kratak pregled historijskog razvoja nauke o međunarodnim odnosima u nekim zapadnim zemljama (Velika Britanija, Sjedinjene Države Amerike i Francuska) u kojima je ta nauka postigla najznačajnije rezultate. Na istom mjestu razmatra se i veoma složeno pitanje o kome se do sada vodilo dosta sporova, to jest analizira se pitanje da li nauka o međunarodnim odnosima može i treba da postoji kao potpuno samostalna naučna disciplina. Iznijevši čitav niz različitih stavova autor ovog dijela D. Đokić završava s mišljenjima N. Palmera i H. Perkinsa, koja su inače po tom pitanju za nas najprihvatljivija i u kojima se ističe da je na sadašnjem stepenu svog razvoja nauka o međunarodnim odnosima samostalna naučna disciplina. To naravno u jednom širem kontekstu ne znači da je zbog složenosti predmeta ona oslobođena veza i pomoći ostalih društvenih nauka, koje obrađuju iste ili slične probleme.

U drugoj glavi koju je priredila B. Tadić razmatra se predmet nauke o međunarodnim odnosima odnosno područje i pokretačke snage čije djelovanje predstavlja centralnu temu ove grane društvenih nauka. Osvijetlivši zaista široko i svestrano mišljenje koja na Zapadu danas postoje o međunarodnoj zajednici, autorica, držeći se striktno zapadne literature, prelazi na obrazlaganje pojma međunarodne zajednice kao sredine u kojoj se odvijaju procesi međunarodnih kretanja i na definiranja subjekata, to jest snaga koje te odnose u velikoj mjeri kreiraju, bilo da se radi o snagama koje samostalno djeluju (države) ili da se radi o subjektima drukčijeg karaktera (međunarodne organizacije, politički pokreti i sl.).

U veoma dobrom i solidno dokumentiranom prikazu zasnovanom na najpoznatijim zapadnim radovima iz ove oblasti daje se pregled faktora koji utiču na međunarodne odnose. I o tome postoje u svijetu veoma različita mišljenja pa je jedan ovakav sumaran pregled svakako koristan, jer pruža bar letimičnu ilustraciju širine čitavog problema.

Treća glava posvećena je razradi metode međunarodnih odnosa i u njoj se posebno prikazuje pojedini od načina pristupanja izučavanju međunarodnih odnosa počev od historijskog, pravnog, sociološkog, psihološkog pa sve do geopolitičkog tretmana. Međutim, autorica ovog djela J. Kraljić, nakon kratkog prikaza, konstatira da se na Zapadu danas sve veći broj specijalista izjavljuje za poseban pristup i metod izučavanja međunarodnih odnosa, što ponovno ne znači da treba negirati iskustva i tehniku koja već postoji u drugim granama društvenih nauka.

Posljednja četvrta glava »Pregleda« (pripremila ju je D. Todorović) daje prikaz najznačajnijih škola i pravaca o međunarodnim odnosima od kojih svaki okuplja eminentne predstavnike ove nauke. S obzirom na specifičnost materije i nepotpunu definiranost predmeta, koji se još uvijek razvija, nije ni čudo što su se javila sasvim oprečna mišljenja o teoriji međunarodnih odnosa. Predstavnicima pojedinih škola promatraju ovu nauku sa suprotnih stanovišta i zahtijevaju od teorije predmeta sasvim različite stvari. Od ponekad čisto filozofskih koncepcija o čovjeku, njegovoj prirodi i vanjskim snagama koje djeluju u društvu; o apsolutnoj dobroti i racionalnosti čovjeka dolazi se u prikazu do postavke predstavnika iracionalističke škole, koja uči da je upravo pojedinac onaj instrument kojim se stvara vanjska politika jedne države. Međutim, danas je još uvijek prilično teško precizno definirati sve ove škole i povući neke čvršće granice između njihovih učenja jer se ni njihovi autori nisu u većini slučajeva definitivno opredijelili za jedan pristup već često kombiniraju nekoliko načina od kojih svaki pripada drugoj školi. Takva situacija samo još više otežava i inače teške pokušaje da se uvede neki red u ovoj grani nauke i da se stvori neka solidnija teoretska platforma.

Drugi dio »Pregleda nauke o međunarodnim odnosima na Zapadu« daje prikaz velikog broja knjiga zapadnih autora, te u stvari predstavlja svojevrsan zbir recenzija svih novijih značajnijih djela o međunarodnim odnosima. Dok su u prvom dijelu Pregleda skoro svi ovi autori korišteni prilikom obrade pojedinih aspekata i problema nauke o međunarodnim odnosima i gdje su mišljenja tih autora poslužila za stvaranje jedne sistematizirane cjeline, u drugom dijelu daje se šira analiza ovih danas vodećih radova s tog područja. Tako se tu razmatraju djela dvadesetak autora počev od H. Morgenthaua, O. Wrighta, G. Liske, G. Schwarzenbergera, T. Mathisena, N. Palmera, H. Perkinsa i drugih.

Neki od ovih prikaza pisani su prilično opširno pa mogu ponekad i da prošire dio problema obrađen ili samo signaliziran u prvom dijelu Pregleda, dok je jedan drugi dio manje značajnih radova obrađen na informativan način u kome su izložene sasvim kratko osnovne autorove koncepcije o pojedinim pitanjima.

Na kraju treba još jednom istaknuti da će ovaj rad biti sigurno od značaja za proučavanje međunarodnih odnosa kod nas i da će sva ova sistematizirana i prilično kompletna zapadna mišljenja o međunarodnim odnosima pomoći u pokušajima da se riješe naši problemi oko određivanja sadržaja i opsega ove grane nauke. Iako su osnovna pitanja nauke o međunarodnim odnosima izložena na jedan sumaran način uz pomoć nizanja određenih mišljenja, stavova i fakata ovaj rad prelazi okvire jednog čisto faktografskog osvrtu, osobito u odnosu na našu trenutnu situaciju.

Stoga možda treba i požaliti što kolektiv autora nije našao malo više snage i da uz nizanje zapadnih koncepcija bar makar pokuša dati neke osnovne vlastite kritičke primjedbe ili stavove što bi svakako bilo od velike koristi.

Međutim, bez obzira na taj propust, »Pregled« je zauzeo značajno mjesto u našoj skromnoj literaturi iz oblasti nauke o međunarodnim odnosima i predstavlja nesumnjivo nov i poletan pokušaj naučnog pristupa ovoj materiji što bi i dalje trebalo razvijati. Upravo zbog svega toga može se s pravom očekivati od kolektiva Odjeljenja za međunarodne odnose Instituta za međunarodnu politiku i privredu da će nastaviti s radom na ovom specifičnom i do sada nedovoljno istraženom naučnom polju, koje iz dana u dan postaje sve važnije i aktuelnije.